

Suomen kielioppi vieraiden kielten opetuksen apuna.

Professori Lauri Kettunen kirjoittaa lehtori Martti Vaulan kanssa julkaisemansa Suomen kieliopin alkusanoissa: »... suomen kielioppi — äidinkielen systematisoija, sen normien määrääjä, loogillisen ajattelun kasvattaja ja kielipsykologian opettaja, klassillisesta muinaisuudesta peritty rakennelma traditionaalisine puitteineen ja ensimmäinen apukeino vierastenkin kielten opetuksessa¹ — kykenee antamaan arvoja jokaiselle oppilaspolvelle...»

— Mitä te sieltä suomen kieliopista oikein luette, kun ensimmäisen luokan oppilaat eivät tunne sen paremmin inessiiviä kuin adessiiviakaan?

— Eikö ensimmäisellä luokalla ole puhuttu mitään objektista?

¹ Harvennus minun.

Tämäntapaisia kysymyksiä suomen kielen opettaja joutuu silloin tällöin kuulemaan, ja ne johtavat hänet pohtimaan yhdessä ruotsin opettajan kanssa niitä periaatteellisia seikkoja, joihin prof. Kettunen edellä lainatussa katkelmassa on viitannut.

Ilman muuta voidaan olla yksimielisiä siitä, että suomen kielioppi luo pohjan — hyvän tai huonon — vieraiden kielten opetukselle. Mutta pitääkö se ottaa huomioon suomen kieliopin opetusta suunniteltaessa, siitä ollaan jo erimielisiä. Tietysti äidinkielen kieliopinkin opetus ensi kädessä pyrkii palvelemaan äidinkieltä, sen ymmärtämistä ja ennen kaikkea kykyä sen käyttämisessä. Meidän maassamme äidinkielen opetukselle suotu tuntimäärä on verrattain pieni ja ennen kaikkea juuri vieraiden kielten vaatiman melko suuren tuntimäärän takia. On näin ollen ymmärrettävää, että opettajat eivät ole erikoisen halukkaita uhraamaan tästäkin vähästä vielä aikaa vieraiden kielten hyväksi.

Toiselta puolen on yleensä pidetty suotavana, että eri opetusaineet tukevat toisiaan. Koska meillä ei ole mitään yleisen kieliopin opetusta ja koska sellainen olisi tarpeen vieraiden kielten opetusta varten, on ymmärrettävää, että suomen kieliopin opetusta on ruvettu pitämään tuollaisena yleiskieliopillisen pohjan luomisena. Sitä käsitystä tukevat myös nykyisin käytössä olevat kieliopin oppikirjat, sillä neidän sisältävät paljon sellaista yleiskieliopillista tietoa, jota voisi karsia, jos opetuksen päämääränä olisi vain äidinkielen suullinen ja kirjallinen taito, kun taas tilalle voisi ottaa käytännöllisessä kielenviljelyssä tärkeämpää ainesta. Nykyisellään ei voine myöskään pitää millään lailla alentavana, että suomen kielioppi auttaa vieraiden kielten opetusta. Tuntimäärän vähyyden ja opetuksen varsinaisten ja tärkeämpien päämäärien vuoksi tuon auttamisen pitäisi kumminkin tapahtua niin, ettei se vaatisi ylimääräistä aikaa eikä muuttaisi opetuksen varsinaista sisältöä. Jäisi siis jäljelle keino noudattaa sellaista oppimisjärjestystä, joka mahdollisimman paljon auttaisi vieraiden kielten opetusta.

Ensimmäisenä vieraana kielenä suomenkielistä (puhe on yksinomaan 8-luokkaisesta oppikoulusta) koululaista vastaan tulee ruotsi, jota opitaan yleensä kouluneuvos Efr. Jacobsonin Ruotsinkielen alkeiskirjan mukaan. Ensimmäisen luokan syyslukukausi kuluu ilman suomen kieliopin apua, mutta kevätlukukaudella oppilaiden tulisi tuntea suomen kielen sijat (lähinnä paikallissijat), possessiivisuffiksit, objekti, predikatiivi, adjektiivinen attribuutti, imperfekti ja perfekti. Toisella luokalla olisi syksyllä lisäksi tunnettava pluskvamperfekti. Silloin aletaan myös opiskella toista outoa kieltä, useimmissa tapauksissa saksaa, kouluneuvos Solmu Nyströmin Saksankielen alkeiskirjan avulla. Se vaatisi ensimmäisenä syksynään

myös imperatiivin tuntemista. Toisen luokan kevätlukukaudella olisi ruotsin takia tunnettava demonstratiivipronominit, modukset ja passiivi, saksan takia pää- ja sivulause, komparaatio, prepositiot ja postpositiot. Kolmannella luokalla pitäisi syksyllä saksan takia tuntea relatiivipronomini, kevätlukukaudella adverbiaali ja liitepartikkelit sekä ruotsin takia partisiipit. Nämä olisivat vieraiden kielten opettajien jonkinlaisia »vähimmäisvaatimuksia».

Miten nämä toivomukset soveltuvat nykyisin yleisesti noudatettavaan suomen kieliopin lukemisjärjestykseen? Kettunen — Vaulan Suomen kielioppi on ns. systemaattinen, se ei sellaisenaan esitä mitään erikoista oppimisjärjestystä. Alkusanoissa leht. Vaula on kumminkin esittänyt ensimmäisen luokan kurssista esimerkin, joka pääpiirteissään yhtyy Setälä—Niemisen Suomen kielen oppikirjan järjestykseen. Näiden mukaan opetuksen alkupuolella käsitellään sanaluokat, taivutuskäsitteitä, verbin persoonamuodot, lauseen pääjäsenet ja määrite (määräys), deklinaation alkeet, omistusmuodot ja tempuksia. Edelleen tarkastellaan erilaisia lauseita, sijoja, komparaatiota, lauseen määritteitä ja moduksia. Oikeinkirjoituseikkoihin (mm. osaan äänneopista, yhdyssanoihin ja välimerkkien käyttöön) tutustuttaneen erikoisten kirjoitusharjoitusten yhteydessä. Kaiken kaikkiaan tämä vaatisi n. 80 tuntia.

Tavallisesti meidän 8-luokkaisessa oppikoulussamme suomen kielelle on varattu ensimmäisellä luokalla neljä viikkotuntia, so. n. 130 tuntia lukuvuodessa. Siitä kuluu osa kirjallisiin harjoituksiin. Lukemiselle olen omasta puolestani varannut myös kokonaisia tunteja, sillä kielioppitunteja lyhentävät suullisen esityksen harjoittelu ja eräät vapaat pikku harrastelut, niin että lukemiselle tahtoo jäädä liian vähän tai ei lainkaan aikaa. Kieliopille jäisivät kumminkin nuo 80 tuntia. Mutta sijoja ei ehdittäisi lukea siihen mennessä kuin ruotsin opettaja toivoisi, ja epävarmaksi jäisi, olisiko objektia, predikatiivia ja adj. attribuuttia käsitelty hänen mielestään ajoissa. Lukemisjärjestystä siis olisi muutettava tai auttaminen jätettävä sikseen. Jos auttamishalu olisi voimakas, tulisi lähinnä kysymykseen, voisiko sanaluokkien opetuksen siirtää myöhemmäksi. Koska kevätlukukaudella olisi kiire käsitellä lauseenjäseniä (paitsi adverbiaalia, joka voisi jäädä II luokalla opittavaksi), sanaluokkiin ehdittäisiin tutustua vasta niitten jälkeen. Se taas veisi sellaisenaan mahdottomuuksiin. Jonkinlaisena kompromissina voisi ajatella substantiivien käsittelyä deklinaation yhteydessä, sitten adjektiiveja ja komparaatiota. Verbi-käsite opittaisiin persoonamuotoihin siirryttäessä.

Tällaisen mahdollisuuden käyttökelpoisuutta voisi kokeilla noudattamalla esim. seuraavaa lukemisjärjestystä Kettunen — Vaulan Suomen

kieliopin mukaan: johdantoa §§ 1, 7, äänneoppia (pääas. luku- ja kirjoitus-harj. yht.) 15, 17—20, 22, 24, 27, 29, 30, 31, 41, taivutuskäsitteitä 79, substantiivit 46, deklinaatio 112—118, 124—128 (129—131 ennen sana-luokkia tai peräti II luokalla), omistusmuodot 135, 136, adjektiivit 52, komparaatio 137, 138, verbit 67, persoonamuodot 139—141, 143, 145, tempukset 149—152, indikatiivi ja imperatiivi 154; lause ja virke, lauseen pääjäsenet 215—220, määritteet 229—231, 235, 236, 241, 243, akkusatiivi 121, 122, eril. lauseista, suora esitystapa 252—254, yhdyssanat ja väli-merkit (kirjoitusharj. yht.) 201, 310—315 (ositt.), 318, 319, sanaluokat 46, 48—53, 57, 58, 67—69.

Toisella luokallahan on tarkoitus laajentaa sitä alkeiskieliopin kurssia, johon edellisenä vuonna on tutustuttu. Vieraiden kielten opetuksen vaatimukset on paljon helpompi täyttää kuin ensimmäisellä luokalla, vaikka useimmissa kouluissa suomen kielelle on varattu vain kolme viikkotuntia. Äänneopista voinee vokaalisoinnun ja katkon esitellä vasta toisella luokalla, sanaluokkiin tutustutaan tarkemmin, mm. pronominien ja partikkelien ryhmiin, samoin verbin taivutuksessa passiivimuotoihin ja moduksiin, lauseopissa adverbiaaliin ja lauseenjäsennykseen sekä lauseiden rinnastukseen ja alistukseen.

Kolmannella luokalla voisi sitten aloittaa systemaattisen lukemisen. Äänneopissa voitaisiin käydä läpi lyhyt fonetiikan kurssi, astevaihteluun sopinee myös tutustua vasta tällä asteella, perehdytään nominaalimuotoihin ja johto-oppiin. Lauseopin systemaattinen opiskelu aloitettaneen vasta neljännellä luokalla, mutta kenties kolmannellakin jää aikaa toisen luokan kurssin täydentämiseen.

Tuloksena tästä tarkastelusta voi todeta, että vieraiden kielten vaatimusten noudattaminen suomen kieliopin opetuksessa tuottaa ensimmäisellä luokalla vaikeuksia, joiden suuruudesta on vaikea mennä sanomaan, ennen kuin on käytännössä kokeillut. Parhaiten nuo vaatimukset varmasti voitaisiin täyttää, jos kansakoulun ja oppikoulun yhteistyö tässä suhteessa saataisiin saumattomaksi. Ehkä voisi odottaa myös vieraiden kielten oppikirjojen laatijoilta, että he kiinnittävät tähänkin seikkaan huomiota, mikäli se taas heidän varsinaisen päämääränsä puolesta on mahdollista.

Näillä vaatimattomilla riveillä tahdon yhtyä kunnioittamaan ja onnittelemaan professori Lauri Kettusta, joka niin monipuolisen tieteellisen työnsä ohessa on ehtinyt viemään myös äidinkielemme kouluopetusta aimo askelen eteenpäin.

Väinö Kyrölä.